

Suyu Arayan Şehir...

Dr. Metin Özasan

Ankara Kulübü Derneği
Genel Başkanı

“Suyu Arayan Adam” Cumhuriyet başlarının en önemli düşünce ve devlet adamlarından biri olan Şevket Süreyya Aydemir’in hayat hikâyesini anlattığı başyapıt niteliği taşıyan bir kitaptır... Yazar, Birinci Dünya Savaşı’na katılışından Büyük Turan’ı kurma yolunda Enver Paşa’nın yanında Kafkas ve Hazar ülkelerinde tecrübe ettiği mücadelelere, Rusya’daki eğitimi sonrasında ülkeye dönüşünden, devlette üstlendiği üst düzey görevlere değin yaşam güzergâhını zengin bir edebi üslup ve bilgelikle işler Suyu Arayan Adam’da... 20’nci yüzyılın ilk yarısının çalkantılı dönemlerinde Şevket Süreyya, Avrupa’dan, Rusya’ya ve Çin’e değin yaşayarak gözlemlediği inişli-çıkışlı olayları, Cumhuriyet sonrası yeni bir ülke kurma yolundaki ideallerini, mücadeleci hayatını, hayal kırıklığı ile sonuçlanan zorunlu emekliliğini, sonunda da Kayaş’ta Hatip

Çayı kenarında hayatın anlamını, iç huzurunu ve mutluluğu bulmasını sağlayacak “su” ile buluşmasını anlatmaktadır eserinde...

Şevket Süreyya, 1950’li yılların başında hayatının en verimli döneminde bir vekiller heyeti kararıyla çok sevdiği ve tüm zamanını verdiği görevinden alınmıştır. Genç yaşta zoraki emekliliğe ayrılmak durumunda kalan bu büyük beyin, haksızlığa uğramış olmanın verdiği kırgınlık, kızgınlık ve üzüntüyle karamsar bir boşluk içine düşer ve hayatının geri kalan bölümünde kendisini arayacağı, yaşamının anlamını sorgulayacağı, kendisiyle hesaplaşacağı münzevi bir dönemin kapısını aralar... Ankara’nın doğusuna doğru çıktığı bir kır yürüyüşünde yeşillikler içinde sere serpe uzanan Mamak ve Kayaş köylerinden geçerek,

Kayaş-Kızılcaköy sınırında, Hatip Çayı kenarında Kayaş su bendinin kenarında, bundan böyle yeni yaşamının merkezi olacak küçük çiftlik evine ulaşır... Burada bir yandan filozof Epiktetos ile yaşadığı iç tartışmalar, diğer yandan da suyun doğaya verdiği zenginlik karşısında yaşadığı şaşkınlık ve hayranlıkla içinde bulunduğu bunalımdan sıyrılmaya başlar... Nitekim Şevket Süreyya yönü, hedefi ve amacı belirsiz, rüzgâra tabi, meçhule giden hengâmeli yaşamının tümü boyunca aradığının aslında “su” olduğunu kavrar. Suyun çevreye ve kendisine verdiği zenginlik, sağlık, neşe ve mutluluk yanında, iç dünyasında peşini hiç bırakmayan filozof Epiktetos’un verdiği öğütler, bir insanın yaşamı boyunca karşılaşacağı en büyük savaş olan “kendisiyle hesaplaşması”na korkmadan, kaçmadan, geri adım atmadan girmesine yardımcı olur... Şevket Süreyya nihayet en büyük düşmanı, en son ve en azgın hasmı olan kendisini ve böylelikle diğer insanlar, toplum ve dünya ile olan mücadelelerini, hırslarını, ihtiraslarını, dünyevi arzularını, kızgınlıklarını yenerek, iç dünyasında mutluluğa erer... Kendisinden her şeyi alınabilir ama bir şey asla... O da iradesidir... En önemli varlığı olan “iradesini”, yani “kendisi”ni, yani “su”yu bulduğu yer ise Kayaş su bendi çevresindeki suyun ve toprağın buluşup bin bir renkte hakiki güzellikler sunduğu alandır...

gibi 1950’li yıllardan itibaren, bir dünya başkenti değil de bir taşra şehri muamelesi görmeye başlar, fiilen bir tenzil-i rütbe yaşar ve haliyle gözden düşer...

1950’li yıllar sonrasında kırsal tabanlı göçlerle yaşadığı hızlı nüfus artışı, gecekondulaşmanın damgasını vurduğu çarpık kentleşme, plansız büyüme, imar rantları, yanlış yer seçim kararları neticesinde sadece medeniyet yarışında edindiklerini değil, binlerce yıllık süreçte biriktirdiği tarihi varlıkları ve doğal değerlerini de kaybetmeye başlar Ankara... Şehir yüzyıllardır kendisine hayat veren su kaynaklarını, toprağını, bağ ve bahçelerini, temiz havasını, sayısız flora ve fauna çeşitliliğini kaybetmeye başlamıştır

Ankara’nın yaşam öyküsü de bir ölçüde Şevket Süreyya’nınkiyle benzer... Başkent Ankara da, Cumhuriyet’in kendisi için kurduğu büyük ütopyayla çıktığı medeniyet yarışının ilk dönemlerinde önemli kazanımlara erişmekle birlikte, en verimli olabileceği bir dönemde hızı kesilir ve zamanla gözden düşer... Planlı kentsel gelişmesiyle, meydanları, bulvarları, caddeleri, heykelleri, parklarıyla, milli mimari üslubu doğu-batı sentezi zarafet sembolü yapılarıyla, kültür-sanat donatılarıyla, doğayla, suyla, toprakla iç içe yaşamıyla tüm dünyanın hayranlıkla takip edeceği bir başkent olarak kurgulanan Ankara, bu kazanımları önemli ölçüde elde ettikten sonra Şevket Süreyya’nın da tecrübe ettiği

yeni dönemde. Nitekim Başkent Ankara da Şevket Süreyya gibi haksızlığa uğramış, Batı’nın tek dişi kalmış medeniyet canavarına rağmen Doğu’dan, Anadolu’dan ilham alan daha insani bir medeniyet yapma sürecinin dışına itilmiştir. O zamandan bu yana Ankara da rüzgârın önünde bir o yana bir bu yana savrulmaktadır. Ne aradığını bilmediği bir arayış içindedir... Ankara, geçmişini geleceğini, kimliğini kişiliğini, kendisini, yani “su”yu aramaktadır aslında. Aradığı su ise kendi içinde, kendi altında, kendindedir... İçindeki suya ulaşması için Şevket Süreyya’nın yaptığı gibi korkmadan kendisiyle hesaplaşması, kendi iradesine sahip çıkması gerekecektir. Suyu bulduğunda Ankara huzuru da bulacaktır...

Bugün, 21'inci yüzyılın ikinci on yılında, hem Ankara'da yaşayanlar hem de şehre gelen misafirler Ankara'yı kurak ve susuz bir kent olarak nitelendirirler... Oysa çok eskilerde değil yakın zamanlara kadar Ankara'yı şırıl şırıl akan serin akarsular çevrelemekteydi. Su bentlerinden ve şelaleciklerden çağlayan suların berrak uğultuları şehrin nameleriydi... Ankara'yı bir dantel gibi saran masmavi dereler ve bu dereleri içinden akıtan ova ve vadi tabanlarında yeşilin çeşitli tonlarıyla nakşedilmiş özlü, şehri, Orta Anadolu bozkırında bir vahaya benzetmekteydi... Hatip Çayı, Çubuk Çayı, İncesu Deresi, Dikmen Deresi, Kavaklıdere, Hoşdere, Kirazlı Dere, Büyükesat Deresi, İmrahor Deresi, Bülbülderesi, Bademlik Deresi, Kıbrıs-Kusunlar Köyü Deresi, Kutludüğün Deresi, Mekel Deresi, Balaban Deresi, Hacı Kadın Deresi Ankara platosunu ören mavi kıvrımlardan ilk akla gelenler... Bu dereler şehrin farklı noktalarında buluşarak önce Hatip ve Çubuk Çaylarını, sonra da diğer katılanlarla birlikte Ankara Çayı'nı oluşturur, kıvrıla kıvrıla Sincan ve Polatlı'yı geçerek Sakarya Nehri'ne kavuşurdu... Öyle ki, Ankara dereleri zaman zaman taşarak eski Ankara'nın çevresinde, bugünkü Yenisehir'in bulunduğu geniş havzada bataklık ve çayırılık alanlar oluşturmuştur... Ankara'ya gelen yabancıların şehrimize dair anılarından okuduğumuz en önemli yakınmalardan biri, bu bataklıklardan ötürü özellikle yaz aylarını cehenneme çeviren sivrisineklerdir...

Dere kenarları son yıllara kadar fakat yüzlerce ve hatta binlerce yıl boyunca Ankaralıların mesire alanları, doğayla buluşma noktaları, daha da önemlisi sağlık ve tarım havzaları olmuştur... Öyle ki İstanbullu yazar Ertuğrul Şevket, Yedigün Dergisinin 17 Eylül 1940 tarihli 393'üncü sayısında yayınlanan "Ankara'nın Kâhtanesi Kayaş" adlı makalesinde Hatip Çayı kenarındaki Kayaş ve çevresini; köşkleri, kasırları, şelaleleri, şadırvanları ile İstanbul'un meşhur mesire yeri olan Kâğıthane'ye, eski İstanbulluların deyimiyle "Kâhtane"ye benzetmiştir. Nitekim Cumhuriyet'in başlarında ve hatta 1960 ve 70'li yıllara kadar Hatip Çayı çevresi Ankaralıların ve yeni Başkentlilerin hafta sonlarını geçirdikleri en önemli mesire alanı olmuştur... Piknik sepetleriyle kara trenlere doluşan şehirliler, Mamak, Kayaş özlere akın etmişlerdir... Ankara der-

eleri ve özellikle sulama bentlerinin oluşturduğu göletler, çocuklarını yüzüp oynadıkları havuzlardı aynı zamanda... Balık tutma meraklılarının oltayla avlandıkları su kaynaklarıdır... Dereler, çaylar, uzun ve geniş yemyeşil "Ankara Özü"ndeki, Ankara vadilerindeki bahçelerin, bostanların, bağların sayısız bentler aracılığıyla su tutulup, sulandığı kaynaklardır... Çamaşırların yıkanıp, tokaçlanıp, aklanıp, paklandığı yerlerdir dereler... Hıdrellez kutlamalarının gerçekleştirildiği

şenlik alanlarıdır... Dere kenarlarındaki kahvehaneler, çay bahçeleri ve ağaçlık bölgeler ise sıcak yaz günlerinin sosyal buluşma alanlarıdır...

Yakın zamanlara kadar Ankara'ya dört ana yönden su kaynaklarıyla girilirdi. İlk önce Ankara suları hoşlardı Ankara'nın misafirlerini; su ile vedalaşılırdı Ankara'dan... Kuzeyde Çubuk Çayı selamlardı şehrin ziyaretçilerini; Güneyde ise Mogan ve Eymir Gölleri ile Bala-

ban Çayı... Şehrin Doğu'dan gelen ziyaretçilerini Hatip Çayı mihmandarlık yapar, Bentderesi ve Hacıbayram Mahallesi'ne kadar eşlik ederdi... Şehrin Batısında ise Ankara'nın tüm kılcal su damarlarının birleştiği Ankara Çayı bir atar damar kudretiyle kucaklar gelenleri, Akköprü'ye teslim ederdi... Selçuklu mirası Akköprü, sıcak, sevecen, misafirperver bir Ahi gönüldaşlığıyla karşıları Tanrı misafirlerini... Zira, yüzlerce yıl boyunca kentin Batı kapısı, avlu girişi oldu

huzur, su gibi uzun ömür versin diye... Leylekler getirmiştir derelerden bebekleri... Çocuklar bir müddet anaları bellemiştir Ankara'nın derelerini... Nice bebekleri, çocukları da analarının kucağından almıştır derelerle dönüştüğünde... Çaylar, dereler Ankaralının umudunu beslemiştir... Ankaralının gözü olmuştur, kulağı olmuştur, yüreği olmuştur... Sakarya Savaşı'nda Polatlı'da ve Batı cephelerinde vuruşan askerlerimize anaların, eşlerin, çocukların gözyaşlarını ve umudunu götürmüştür Hatip, Çubuk ve Ankara çayları...

Ne var ki zamanla kent büyüyüp, şiştiğince dereler küçüldü... Önce suyu besleyen alanlar kirletildi... Sonra milyonlarca ifade edilen nüfusuyla kentin atıkları derelere verilerek tümünden imha edildi Ankara'nın su kaynakları, hayat damarları... "Saldım çayıra" stratejisini temel alan sanayileşme ve ticarileşme, "sayın başkanım kayıra" modeli üzerine kurulu imar ve kentleşme süreçleri sonunda oluşan çevre tahribatının en büyük yükünü yüzyıllardır şehrin yaşam kaynağı olan dereler çekti... Bu sefer de kirlenen, koku saçan dereler sorunu çıktı ortaya... Alelacele çare ise derelerin gizlenmesinde bulundu... Tüm dünyaya örnek olsun dercesine bunu da ustalıklı becerdi şehrin emanetçileri; şehrininleri, şarbayları, ilbayları, türlü sayın başkanları, sayın müdürleri... Sonunda derelerin sesi kesildi... Doğanın ana ezgisi sustu... Sanki bir karabasan çöktü şehre sonra... Sesi çıkmaz, nefes alamaz, kulağı duymaz oldu... Ahrazlaştı Ankara...

Bugün Ankara, altından akan sayısız dereye rağmen susuz, yeşilsiz ve sevimsiz bir şehre dönüşmüştür... Suyunu kaybeden Ankara'nın dere yatakları üzerinde beton ve demir yığınları yükselmektedir... Yaz aylarında kavruşan şehrin içi, yöneticilerine olduğu kadar sessiz sedasız yönetilme ve balini taşıyan hemşerilerine de cehennem sıcaklarını hatırlatmaktadır... Ankara, selasız, namazsız, Ankara duasız, helvasız defnettği derelerinin üzerinde oturmaktadır bugün... Yeraltına çakılan her bir fore kazıkla inimin inleyen Ankara'nın dereleri, kinini kusacağı felaket günlerini beklemektedir... Zira, bugün üzerinde bulvarların, metroların aktığı, beton ve demir yığınlarının yükseldiği Ankara dereleri, aslında halen Ankara'nın kalp damarları işlevi görmektedir. Bu damarların tıkanması büyük bir krizi

Köprübaşı... Askere uğurlamalar ve karşılamalar gibi Ankaralıların toplu etkinliklerinin yapıldığı kent eşiği oldu Akköprü... Nice devlet ricali burada karşılandı, burada uğurlandı... Gurbet yolcuları gözlendi Akköprü'den... Sıla toprağını öptü köprüden beriye geçen gurbetçiler...

Ankaralı dileğini de yazıp atmıştır uzayıp giden Hatip ve Çubuk çaylarına... Su gibi aksın diye... Su gibi sağlık, su gibi mutluluk, su gibi

de beraberinde getirecektir. Çevre tahribatının, çarpık ve plansız büyümenin, adam kayırmanın, ulufe ve cülus dağıtmanın sıradanlaştığı, rant kapılarının kibleleştirildiği, fitne ve fesat çemberlerinin hızla Bizanslaştırdığı Ankara'nın bir diğer adı da mundar giden dereler, çaylar mezarlığıdır denilse sanırım abartı olmaz...

Ankara sadece derelerini, çaylarını; Ankara sadece suyunu kaybetmedi... Suyun hayat şerbetini verdiği yemyeşil özlerini, bahçelerini, bağlarını ve kanyonlarını da kaybetti... Dereler boyunca başları göğe değercesine sıra sıra uzanan servilerini, hayat şerbetini sanki başkalarıyla paylaşmayız dercesine derelere kol kanat geren kara söğütlerini, salkım söğütlerini,

yağla güllerini, mavi kardelenleri, mor zümrütleri, ısırgan otlarını, yabancı semizotlarını, madımağı, kekiği... Haliyle sulak özlerin bin bir çeşit lezzeti ile kıraç topraklarda yetişen bitkilerin özlerini harmanlayan çalışkan, emekçi arılarını ve bozkır yaylası kokan meşhur Ankara balını kaybetti... Alabalıklarını, su yılanlarını, kurbağalarını, yeşilistanlarını, cırcır böceklerini türlü kuşlarını kaybetti... Ankara suyla iç içe olan insancıl, ağırbaşlı, saygıyla, sevgiyle dolu yaşamını kaybetti... Anılarını, sosyal ilişkilerini, toplumsal buluşma ve kaynaşmalarını kaybetti... Ankara'nın 30-40 yıl öncesini bilen kimlerle konuşursanız derelerle ilgili sayısız anılarını anlatacaklardır... Hüzünle, iç çekerek, derinlere giderek, gözleri dolarak...

Bugün birçoğumuz S i h h i y e ' d e n dere aktığını anımsamıyordur... Hatip Çayı'nın nerede olduğunu bilenler parmakla sayılır... Oysa, çağdaş kentlerde gelişme ekolojik dengenin ve doğal yaşamın kalbi olan akarsuların doğal yapısı bozulmadan sağlanır. Çağdaş kentler, akarsularına kentin pırlanta gerdanlığı değeriyle yaklaşarak çevresini dinlenme alanları, yürüyüş

iğdelerini, akça ağaçlarını, karaağaçlarını... Haliyle bu özlerde yetişen hamudusünger, destebasan, gül, bey armutları gibi onlarca çeşit armudunu kaybetti Ankara... Ankara sayısız ayva ve elma çeşitlerini, bin bir derdin şifası yerli "Türk" vişnesini, "çingiraklı elmasını", ince kabuklu iri cevizlerini, dutlarını, mürdüm eriklerini kaybetti... Ankara kokulu domatesini, katmer katmer göbekli şeker tadında kelemeni, şeker fasulyesini, sivri biberini, tahrinini, türlü bakliyatını ve yeşilliklerini kaybetti... Dere ve çayların içinde ve çevresinde yaşayan doğal bitki ve hayvan zenginliğini kaybetti Ankara... Kırmızı gelincikleri, peygamber çiçeklerini, yabancı hardalları, yaban lalelerini, kaya menekşelerini,

yolları, parklar, çay bahçeleri, kır kahveleri ile donatabilen kentlerdir. Çağdaş kentlerde akarsular kirlenmeden başka kentlere akar... Tabiat ananın emaneti tertemiz teslim edilir komşu şehirlere... Ve hatta çağdaş kentlerde teknelerle şehir turu yapılır... Çağdaş kentlerde çocuklar uçurtma uçurur su kenarlarında, kâğıttan gemiler bırakırlar mavi, yeşil, gümüşü sulara... Kuşlarla, ördeklerle, sincaplarla, balıklarla poğaçasını, simidini, kâğıt helvasını paylaşır çocuklar... Bir elindeki lokmasına, bir de karşısındaki lokmasına bakanlara bakarak... Erkinden vicdanla tanışır çocuklar... Eşref-i mahlu kat oluşun ilk nüvesi belirir minicik yüreklerinde... Paylaşmanın erdemini tadarlar küçük

yaşta... Zira, çağdaş kentlerde çiçeklerle, bitkilerle, ağaçlarla çevrili su kenarlarında çok sayıda canlı türü yaşar, farklı tarzda topluluklar oluşur... Balıklar, bebekler, kurbağalar, kuşlar, çocuklar, kuğular, gençler, ördekler, yetişkin kadınlar ve erkekler, sincaplar, yaşlılar hepsi eşit birer üyesidir bu yeni kolonilerin...

İşte böyle çağdaş şehirlerde yetişen çocuklar doğanın, yaşamın, insancılığın, paylaşmanın, bölüşmenin, konuşmanın, demokrasinin, zerafetin, kentli olmanın, hemşerilik ve vatandaşlık bilincinin, kamusal değerlere sahip çıkmanın, yaşam ortağı olduğu diğer insan ve canlıların haklarına saygı göstermenin ancak sindire sindire yaşamayla ve ince, rafine, uzun bir eğitimle erişilebilecek derin anlamlarını kavrar... İşte böyle çağdaş şehirlerde yetişen çocuklar büyüdüklerinde kentlerinin bitkilerine, hayvanlarına, taşına toprağına, akarsularına, göllerine, parklarına, caddelerine, bulvarlarına, meydanlarına, heykellerine, planına, imarına, mimari yapılarına, sosyal yaşamına, tarihine, kültürüne, ekonomisine sahip çıkar... İşte tüm bu sebeplerle böyle kentleri yönetmek zordur... Gece rüyasında giren bir proje kırıntısını, sabah uyanınca uygulamaya koyamaz ulu yöneticiler... Yönetenler yönetilenlerin her adımda rızasını almak durumundadır... Katılım, demokrasi söylemden eyleme geçer, hayata dokunur... İşte bu çocukların yetiştiği çağdaş kentlerde hak, hukuk, adalet, barış, dayanışma, ilim irfan, kültür sanat zarf olmaktan çıkar mazruf değerlerini bulur... İçi boş kavramlar olmaktan, taklit olmaktan, kopya ürünler ürettiği olmaktan çıkar, toplumun içinde kökleşir, bu kökler üzerinde bin bir lezzette, yaşamın içinden süzülen özgün meyvelerini sunar... İşte bu çocukların yetiştiği çağdaş kentlerde onurlu iş-aş, onurlu duruş, onurlu insanlar vardır... İşte böyle kentlerin var olduğu bir ülkede ve dünyada barış, hoşgörü, demokrasi, adalet, sürdürülebilir gelişme ve nihayet "medeniyet" vardır...

Nitekim, ülkemizde de Eskişehir örneğinden sonra akarsuların şehirler için ne kadar önemli olduğu yavaş yavaş da olsa, gecikmeli de olsa anlaşılmaya başlandı... Ankaralılar olarak bizler de Eskişehir'deki başarılı uygulamaları takdirle ve biraz da gıptayla izlemekteyiz... Benzer projelerin Ankara'da uygulanacağı günleri ise sabırsızlıkla beklemekteyiz... Bununla birlikte, zengin doğal su kaynaklarımıza rağmen, çok

sayıda belediyenin bu şehrin azımsanmayacak ölçüde mali kaynağını ve enerjisini yapay göl, gölet ve şelale projelerine harcadıklarını, daha doğru ifadeyle "heba ettiklerini" üzülen izliyoruz. Binlerce yıldan beri dimdik ayakta duran Kalesi ile dünyada çok az şehre nasip olan köklü bir "Kale Kent" olmasına rağmen, gözümüzün önündeki gerçek kalenin, dünyanın tanıdığı hakiki Ankara Kalesi'nin ayağa kaldırılmasından ziyade çok sayıda belediyenin şehri yapay kalelerle kirletmesine benzer bir durum bu... Oysa yapılması gereken, tabiat ananın Ankaramıza bahsettiği akarsuları ve gölleri yer üstüne çıkarıp Ankaralılarla buluşturmak... Bu tür yapay göl, gölet, şelale projelerine harcanan kaynaklar ile Ankara, Eskişehir'in kat be kat önüne geçebilecek bir akarsu, şelale ve su bendi projesini gerçekleştirme kudretine sahiptir...

Son verirken, Keçiören Belediye Başkanı'nın Çubuk Çayı'nın kentle buluşturulmasına ilişkin bir proje hazırlamakta oldukları haberini sevinçle karşıladık. Sayın Başkan'ı konuya duyarlılığından dolayı takdir etmek gerekir. Umuyoruz proje kuvveden fiile geçer, uygulama şansı bulur... Bununla birlikte, belirtmekte yarar var ki, ilçe ve alt kademe belediyelerinin parçacıl da olsa iyi niyetli girişimlerinin yeterli olmayacağını da kanaatindeyiz... Büyükşehir ve hatta merkezi idare düzeyinde Ankara'nın tüm derelerinin yeniden Ankara'yla, Ankaralılarla buluşturulması konusunda entegre bir projenin geliştirilmesinin daha sağlıklı, daha tutarlı olacağı inancındayız... Böyle bir girişim gerçekten de Ankara için "çılgın bir proje" olacaktır.

Umuyoruz ve diliyoruz ki Ankara rüzgârın önündeki yolculuğunda ne olduğunu bilmeden aradığı meçhulün kendi içindeki "su" olduğunun kısa zamanda bilincine varacaktır.

İnancımız tamdır ki gün gelecek ve "Ankara suyunu bulacaktır".